

Sarvinoz Qodirova.

*O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti,
San'atshunoslik fanlari doktori, professor.*

YEVROPA RUSUMIDAGI O'ZBEK TEATRINING SHAKLLANISHIDA SAHNA QIZIQLARINING O'RNI

Annotatsiya: *Maqolada yevropa rusumidagi o'zbek teatrida faoliyat ko'rsatgan kulgi ustalari, sahna qiziqchilari deb ta'riflangan aktyorlar haqida so'z boradi. Ular yangi psixologik teatr qonuniyatlarini qabul qilgan holda, umrlarining oxirigacha xalq maydon tomoshalari, kulgi madaniyatiga sodiq qoldilar.*

Kalit so'zlar: *an'anaviy teatr, dramaturgiya, yumor, komediya, aktyor, pedagog, shartlilik, improvizatsiya.*

Annotatsiya: *V state rech idet ob akterax, kotorix v narode nazivayut masterami komediynogo iskusstva. Oni rabotaya v novom teatre i prinimaya zakoni psixologicheskogo teatra, soxranili v sebe predannost k narodnomu traditsionnomu teatru ustnoy formi, sklonnost k smexovoy kulture.*

Klyucheviye slova: *traditsionniy teatr, dramaturgiya, yumor, komediya, aktyor, pedagog, uslovnost, improvizatsiya.*

Summary: *The article is about actors who are popularly called masters of comedy. Working in the new theater and accepting the laws of psychological theater, they retained their devotion to folk traditional theater of oral form and a penchant for laughter culture.*

Keywords: *traditional theatre, dramaturgy, humor, comedy, actor, teacher, conventionality, improvisation.*

Yevropa rusumidagi o'zbek teatri shakllanish va rivojlanish bosqichlarida aynan aktyor teatri sifatida tanilgan. Zero, o'zbek an'anaviy teatrida masxaraboz hamda qiziqchilar avvalambor, o'z tug'ma iste'dodi, hayotiy kuzatuv, so'ngra improvizatsiya, badihago'ylik, mubolag'aga tayangan holda ma'lum bir syujet asosida qahramonlarning kulgili qiyofalarini gavdalantirganlar. Tomoshalarda

nafaqat kulgili holatlar, illatlar, qiyofalar ustidan kulingan, muqallid va tanqid qilingan, hajv vositasida fosh etilgan. Shundan bo'lsa kerak, ilk o'zbek sahna namoyandalari - aktyorlar xalq kulgi san'atiga moyil edi. Hoji Siddiq Islomov, Mirshohid Miroqilov, Rahim Pirmuhammedov, Soyib Xo'jayev, Abdurauf Boltayev, Sobir Rahmonov, Lutfulla Nazrullayev, Sa'dixon Tabibullayev, G'ani A'zamov, Nabi Rahimov va boshqa bir qator ijodkorlar komedik rollar ustasi sifatida dovrug' qozondi. Bu aktyorlar avlodiga ta'rif berganda mashhur fransuz dramaturgi, kulgi ustasi J.B.Molerga vafotidan so'ng yozilgan nekrolog yodga tushadi: "U boshidan oyog'igacha, kiprigidan tirnog'igacha aktyor edi. Unda go'yo bir necha ovoz bordek tuyulardi. A'zoyi badani so'zlardi. Birgina qadam tashlash, tabassum qilish, birgina nigoh, bir irg'ish bilan dunyodagi eng buyuk gapdonning bir soatda gapira oladiganidan ko'proq hikoya qilardi" [1. B.749.]. Biz mana shu ulug' ijodkorlar orasidan ikki buyuk aktyor – Hoji Siddiq Islomov va Mirshohid Miroqilovlarni ajratib olgan holda, ijod namunalari misolida xalq kulgi san'ati, sahna qiziqlarining o'rni xususida fikr yuritmoqchimiz.

Ulug' aktyorlarimiz haqida gapirganda, ajoyib bir xususiyatga to'qnash kelamiz. Ularning insoniy va ijodiy umrlari bir-biriga juda o'xshash. Xususan, Hoji Siddiq Islomov qisqa umri davomida bir insonning bir asrda qilolmagan ishlarini bajarib ketgan. Bu mubolag'a emas, haqiqat. U Farg'onaning Log'on qishlog'ida tug'ilib, eski maktabda ta'lim olgan, haj qilgan, lekin hojilik rutbasi nasib etmagan. O'ta qobiliyatli, tabiatan iqtidorli, musiqadan xabari bor, shirali ovoz sohibi, so'z ustasi edi. 1916 yilda mardikorlikka ketgan, 1918-1920 yillarda Hamza tashkil etgan O'lka sayyor dram truppasida faoliyat olib borgan, targ'ibot poyezdida butun O'rta Osiyoni kezib, Toshkentga ham kelgan. Uchqo'rg'onda militsioner bo'lib ishlagan davrlarida Moskvaga o'qishga boruvchilar ro'yxatiga tushgan.

Mirshohid Miroqilov ham so'lim Qo'qonda tug'ilib, she'riyat, xalq og'zaki ijodiyoti, iste'dodli sozanda, hofiz, raqqos, askiyachi, qiziqlar ijodidan ilhomlangan, ilk studiyachilarga o'xshab teatr ta'limini olmagan bo'lsa-da, eski maktab bilan cheklangan, hayotni kuzatgan va hayotdan saboq olgan. Qiziqchilik qon-qoniga singib ketgan bu ustazodalar ularning o'yinlarini kuzatar, takrorlar

ekan o‘zlari ham atrofdagilarni muqallid va tanqid qilishga urinadi. Qiziqarlarga xos yengillik, chegara bilmaslik, erkin ijod, badihaga berilgan imkoniyat ularga ma’qul edi. M.Miroqilov Qo‘qonda Behbudiyning Samarqand truppasi sahnalashtirgan “Padarkush” spektaklini tomosha qilib, ozarbayjon hamda Toshkentdagi “Turkiston” truppasi gastrollariga yaqindan ko‘mak berib, sekin-asta yevropa rusumidagi teatr olamiga oshno bo‘lganidan so‘ng uning fazilatlari, imkoniyatlari uni o‘ziga rom etadi. U nafaqat yaxshi aktyor, balki yaxshi tashkilotchi va rahbar ham edi. Qo‘qonda Hamza ochgan teatr to‘dasiga rahbarlik qiladi, yevropa shaklidagi teatrning ommalashuviga qo‘lidan kelganicha ulush qo‘shadi. Aktyor Muqimiy nomidagi o‘zbek davlat musiqa teatrini tamal toshini qo‘yganlardan.

Mirshohid Miroqilov haqida so‘z borganda, zamondoshi va shogirdi Tamaraxonimning mana bu so‘zlari e’tiborli: “Mirshohid Miroqilov tug‘ma artist edi, sahna qiziqiligi uchun yaratilgandi. Sahnaga fayz kiritardi. Sahnaga jilovini mahkam ushlardi. Mirshohid aka uchun ashyo, libos, grim – hech narsa kerak emas edi. O‘zi bilan sahnani to‘ldirib, tomoshabin qalbini gullatardi”. Bu ta’rif to‘liq Hoji Siddiq Islomovga ham birday tegishli. Aktyor studiyada yevropa shaklidagi teatr qonuniyatlari asosida tahsil olish barobarida realistik, psixologik teatr unsurlari va ifoda vositalari, aktyorlik sir-sinoatlarini o‘rganish jarayonida ham xalq qiziqarlari an’analarini chetlashmadi. Tayyor matn orasiga so‘z qo‘shish, partnyori bilan muloqotda matndan chetga chiqish, tomoshabin bilan muloqotga kirishish kabi an’anaviy teatr unsurlariga umri davomida sodiq qoldi. Hoji Siddiq Islomov o‘ta qobiliyatli, bir necha tilni biladigan, studiyachilar orasida yoshi kattasi, ham ijrochilik tajribasi bor edi. Shu sabab, uning yevropa tipidagi professional teatr negizlarini egallashi qiyin kechdi. U o‘z ijrosi bilan boshqa aktyorlarning ham jonlanishiga sabab bo‘lardi.

Studiyada sahnalashtirilgan spektakllar orasida komediyalar ko‘p bo‘lgani bejiz emas. Komediya janri o‘zbek aktyorlariga yaqin bo‘lib, ularga improvizatsiya qilish uchun keng imkoniyat, erkinlik yaratgan. Aynan komedik asarlar sahnaviy talqini va ijrosida o‘zbek aktyorlari an’anaviy teatr uslubidan asta-sekin yevropa teatr madaniyatiga o‘tishi oson kechishi mumkin edi. O‘zbek aktyorlari uchun

“Revizor” (N.Gogol, rejissyor V.S.Kansel) ustida ishlash yangi teatr estetikasini o‘zlashtirish bilan barobar edi. Ular obrazga singishlari, uning hayoti, fikr-o‘ylari bilan yashashlari lozim edi. Asar ustida studiyachilar bir yil davomida qunt bilan ishladilar. Birinchi bor asar ustida, uning mohiyatiga kirgan holda o‘qildi. O‘qish jarayonida juda ko‘p muammolar, tushunmagan joylar hal etila bordi. Bu esa avvalgi o‘zbek teatrida uchramagandi. Spektaklda ikki toifa aktyorlar qatnashdilar. Avvalambor, an’anaviy teatr ijro uslublari qon-qoniga singib ketgan, bunday negizlardan tezlikda voz kecha olmagan aktyorlar. Bularning toifasiga Hoji Siddiq Islomov kirardi. Yana bir toifa aktyorlar o‘z ijodlarida an’anaviy teatrning ijobiy tomonlari bilan yangi yevropa shaklidagi teatr unsurlarini uyg‘unlashtirdilar. Bularga A.Hidoyatovni misol qilib ko‘rsatishimiz mumkin. Baland bo‘yli, kelishgan qomatli aktyor H.Islomovga Osip roli topshirildi. Aslida asarda bu obrazga u qadar katta mas’uliyat yuklatilmagan. Biroq spektaklda bu obrazga kengroq ahamiyat berildi. Avval boshida, aktyor qahramonini o‘zbek og‘zaki komediyalaridagi qiziqchinamo, sodda ko‘ringan, biroq quv, uddaburro xizmatkor obrazini yaratadi. Bu rejissyor Kanselni qanoatlantirmaydi. H.Islomov juda ko‘p improvizatsiya qilar, o‘zidan to‘qir, so‘zlar qo‘shardi, kuldirishga mo‘ljallangan qiliqlar qilardi. “Ayniqsa, - deb yozadi Mannon Uyg‘ur, - Osip rolini ijro etgan Hoji Siddiq ko‘p qiynaldi, chunki Hoji Siddiq o‘zining tabiiy talantiga ko‘ra, komik plandagi rollarga layoqatli artist edi. Shuning uchun ham u har ikki so‘zning birida o‘zining suyak-suyagiga singib ketgan qiziqchilik hunarini ishga solaverardi. Ba’zan Hoji Siddiq o‘z rolining tashqi tomoniga shu qadar berilib ketardiki, rejissyor uni qattiq tanbeh bilan ham to‘xtata olmas edi”. Bu unga bog‘liq bo‘lmagan holda o‘z-o‘zidan chiqardi. Aktyor hamda rejissyorning tinimsiz izlanishlari, qayta-qayta takrorlashlar natijasida Hoji Siddiq rolning mag‘zini tushundi. Uning Osipi xizmatkor, hech qanday huquqi yo‘q, jamiyatning urilgan past tabaqasi vakili. Aktyor ma’lum bir muhitda va davrda yashovchi xizmatkorning batafsil va umumlashma darajasiga yetgan obrazini yaratishga muvaffaq bo‘ladi. Uning tashvishi bitta - bu qorin g‘ami. Birgina Xlestakovning siri ochilib, bizlar jazoga tortilmasmikimiz, degan o‘y uni qiynaydi. Aktyor

ijrosida u qo‘rqqoq, odamlar bilan qo‘pol munosabatda, to‘ng‘illab so‘zlashadi. Ko‘pincha gapirgandan ko‘ra indamay turadi. Ma‘lum bir pauza saqlash qobiliyati Hoji Siddiq va A.Hidoyatov ijrosida juda o‘rniga tushgan. Aktyor Osip obrazida achchiq taqdirli, xo‘rlangan krepostnoy taqdirini ko‘rsata olgan.

Yuqorida ta’kidlaganimizdek, o‘zbek aktyorlari studiyada turli teatr uslub va oqimlari ta’sirida tarbiyalandilar. Ayniqsa, K.Gotssining “Malikai Turandot” asarida aktyorning qanday ijrochi ekanligi yaqqol namoyon bo‘ladi. Bu birinchi studiyaning yakuniy spektakllaridan edi. Bu asarning olinishiga bir necha sabablar bor, albatta. Birlamchi, K.Gotssi asari ertak bo‘lib, mantig‘i, g‘oyaviy mazmuni va shakli jihatidan xalqimiz ruhiyatiga hamohang bo‘lgan. Unda qatnashuvchi to‘rtta niqobdor, improvizatsiyaga asoslangan ijro uslubi qiziqchi va masxarabozlar san’atini eslatgan. Bundan ko‘rinadiki, “Malikai Turandot” asari qo‘lga olinganda, asosan studiyachilarning intilishlari e’tiborga olingan. Buning ustiga aynan o‘sha vaqtda Ye.Vaxtangov ham “Malikai Turandot” spektakli ustida ishlayotgan edi. Vaxtangov aslida anchayin jiddiy asarni tamomila boshqacha, kulgili, bo‘rttirma uslubida talqin etadi. Spektaklda kulgi, hazil, sho‘xlik, lirik kechinmalar, qayg‘uli damlar, ehtiroslar qorishib ketib, o‘tmishda kechgan voqealar ustidan kinoya bilan kulish va optimistik ruh ustuvorlik qilgan.

Studiyachilar bu spektakldan ruhlaniib, ta’sirlanib, rejissyor-pedagog R.Simonov, I.Tolchanov va O.Basovlar ko‘magida tomoshaviy, improvizatsion yengil spektakl yaratdilar. Spektakl davomida aktyorlar sahna mahorati, aktyorlik texnikasini egallashda katta yutuqlarni qo‘lga kiritdilar. Vaxtangov uslubining ta’siri ostida spektaklda davr bilan hamnafaslik, bayram kayfiyati, ruhiy hamda jismoniy erkinlik bo‘lajak o‘zbek professional aktyorlariga juda mos tushdi. Spektaklda o‘zbek aktyorlariga tanish bo‘lgan obrazga kinoyali munosabatda bo‘lish, improvizatsiya, bo‘rttirma, mubolag‘a kabi uslub va vositalar ham qo‘llanildi. Biroq avvalgi an’anaviy teatrdagi o‘zbo‘larchilik, balki qo‘llanilayotgan uslub va vositalar chegaradan chiqish emas, aktyordan mas’uliyatni talab etardi. Spektaklda qiziqchilar turmushdan olingan, pesada yo‘q, o‘zbek hayotidan hikoya qiluvchi intermediyalar, kulki hikoyalar aytib,

tomoshabinni kuldirganlar. “Malikai Turandot” spektaklining qaysi uslubda o‘ynalganini Cho‘lpon juda chiroyli izohlagan: “Asar bo‘lg‘on bir voqeaday emas, yaxshi, yengil, silliq va tekis o‘ynolg‘on bir o‘yinday ko‘rinadi. Shu uchun o‘ynog‘uchilar (qiziqlardan boshqalari) tugal sahna kiyimi kiyib, yuzlarini bo‘yab chiqmaylar. To‘g‘ri, o‘z kiyimlari bilan chiqolarda, tomoshachilar oldida maydachuyda lattalarni u yer-bu yerlariga ilib, tashlab, bog‘lab ... xitoy ertagisining qahramonlariga jindek o‘xshab olalar ... Jindan! Biz, tomoshachilar, “Altaum” podshoh rolini o‘ynog‘on Uyg‘urni, shohzoda rolini o‘ynog‘on Abror bilan Hojiqulni, qiz rolidagi Tursunni, Sora, Zamira, Bahriniso va boshqalarni bahuzur tanib o‘ltiramiz... Bizni shu hikoyaga ishontirmaslik uchun, o‘yin yo‘li bilan ham bir muncha choralarni ko‘rilgan”

Albatta, spektaklning formasi mazmunidan ko‘ra kuchliroq edi. Spektaklda, ayniqsa, niqobdorlar obrazlarini yaratgan aktyorlar zimmasiga katta mas‘uliyat tushdi. Ye.Bobojonov ijrosidagi Tartalya, Hoji Siddiq Islomov ijro etgan Pantalone, L.Nazrullayevning Brigellasi, Sh. Qayumovning Truffaldino obrazlari spektaklning yengil, o‘ynoqi, jonli chiqishini ta‘minladi. Sababi, aktyorlar bu obrazlarni yaratishda nafaqat yevropa teatri san‘ati uslub va vositalarinigina emas, balki an‘anaviy xalq maydon teatri unsurlaridan ham unumli foydalandilar. Ular nafaqat sahnada bo‘layotgan voqealarga sharh beradilar, balki o‘z zamonalari oldinga surgan muammolar haqida so‘zlaydilar, kuladilar va kuldiradilar. Bu qiyofalar sahnada o‘tmish bilan zamonaviy voqelikni bog‘lab turuvchi ko‘prik vazifasini o‘tagan. Hoji Siddiq Islomov ham Mirshohid Miroqilov ham umrining oxirigacha Hamza nomidagi akademik drama teatriga (hozirgi Milliy teatrga) sodiq qoldi.

M.Miroqilovning kulgiga moyilligida birlamchi, an‘anaviy teatr ijrochilarining ta’siri bo‘lsa, ikkilamchi, uning tashqi ko‘rinishi ham katta o‘rin tutadi. Uning kichkina jussasi, sermazmun ko‘z qarashlari komik qiyofalar yaratishga sabab bo‘lgan. Miroqilov sahnada biror yangi qiyofa yaratishga kirisharkan, avvalambor, uning hayotiy chiqishiga intilgan, atrofidagi odamlarni ularga sezdirilmagan holda kuzatarkan, obrazini tasavvur etgan, tashqi qiyofasi,

yurish-turishi va xarakterini yaratgan. Shu asnoda sahnada obraz jonlangan. U yaratgan obrazlar shu qadar tabiiyki, bu rolmi yoki hayotdagi odamlarmi ajratish mushkul edi. M.Miroqilov o'z aktyorlik biografiyasini bolalar, xizmatkor, ayollarning sahnaviy talqinidan boshlab, sekin-asta hajviy rollarga o'tgan. Hamzaning "Kim to'g'ri?" komediyasidagi Ro'zvon, "Boy ila xizmatchi"dagi Hasan ellikboshi, "Maysaraning ishi"da Mullado'st, G'.Zafariyning "Halima" asarida Xolchaxon, M.Uyg'urning "Turkiston tabibi" komediyasida Eshimqul, Shekspirning "Gamlet" tragediyasidagi go'rkov obrazlari bunga misol bo'la oladi. Bu obrazlar pesada yetakchi qahramonlar emas, balki epizodik, kichik bo'lib, aktyorimiz ularning ham ichki, ham tashqi qiyofalarini topgani holda boyitadi va ko'p o'rinlarda bosh qahramonlar qatoridagi qiyofalar darajasida talqin etadi.

Ijrochi atayin tomoshabinni kuldirishga harakat qilmaydi, balki jiddiy asarlarda ham kulgining turli jihatlari bilan hajviy personaj tasvirini berishga, uning ijtimoiy mohiyatini ochishga harakat qiladi. Misol uchun 1928 yilda rejissyor Mannon Uyg'ur "Hujum" musiqali buffonadasini (V.Yan va Cho'lpon asari) sahnaga qo'ydi. Bu o'zbek xotin-qizlarini "paranji" balosidan, qullik iskanjasidan ozod qilish shiori ostida boshlangan, "hujum" nomini olgan ziddiyatlarga to'la ommaviy-siyosiy harakatga o'ziga xos javob edi. Pesadagi voqealar mana shunday: Tabibning maslahati bilan sakson yoshli eshon Zululloxon o'n uchta darddan forig' bo'lish va umrini uzaytirish maqsadida kambag'al qo'shnisi Ahmadjonning qizi Guljamolni qarzi evaziga xotinlikka olmoqchi bo'ladi. Biroq endi zamona o'zgargan. Yosh-yosh qizlarning endi boylikka uchib cholg'a tegishi qiyin, ular ilgariqidey mute', g'arib emas.

"Hujum" spektaklida "Malikai Turondot"da ishlatilgan uslub, fojiani kulgi vositasi bilan ifodalash, obrazga kinoyali munosabat asos qilib olingan va ijobiy natijaga erishilgan. Spektakl mahobatli chiqqan va bunda uning ommaviy sahnalarga boyligi sabab bo'lgan. Spektakl o'zida professional teatr uslubiylati bilan an'anaviy teatr unsurlarini uyg'unlashtirgan. Natijada zamonaviy mavzu tomoshaviy uslubda hal qilingan. Shu sababli spektakldagi qiyofalar, grim, xatti-harakatlar bo'rttirilgan. To'g'ri, spektaklda targ'ibot ruhi sezilib turgan, biroq

rasmana badiiy yaxlitligi bilan e'tiborli bo'lgan edi. Ayniqsa, komediya iqtidoriga ega aktyorlar bu spektaklda yayrashgan. Chunki ularga erkin ijro, badihago'ylik, o'zidan qo'shish, ijroni so'z va harakat bilan boyitish uchun barcha imkoniyatlar yaratib berilgandi. Nafaqat salbiy personajlarni ijro etuvchi aktyorlar, balki ijobiy obrazlarni yaratuvchi aktyorlar ham bo'rttirmaga, kinoyaga, improvizatsiyaga murojaat etgan holda o'z rollarini yengil, sho'x o'ynashga muyassar bo'lishgan.

Xususan, eng ommaviy sahna hisoblangan bozor ko'rinishida juda ko'p kishi qatnashadi, ular spektaklda epizodik, ko'plarining bir og'iz so'zi bo'lmasa-da, biroq har biri sahnada o'z o'rniga, aniq vazifasiga ega qilib gavdalantirilgan. Xullas, turli toifadagi, turli ijtimoiy tabaqaga mansub odamlar to'plangan gavjum sahna ko'rinishi. Har bir aktyorning ijrosi bir olam. Hoji Siddiq Islomov ijrosidagi chalasavod Mulla obrazini olib qarang. Bu aktyor komedik obrazlar yaratishda o'sha davrda tanilganlardan edi. Teatrshunos T.Tursunov shunday ta'riflaydi: "Mana Mulla (H.Islomov) katta kitobni varaqlab, uni o'qishga tutinadi. Biroq o'qish jarayonida matnga shu qadar o'zidan so'z qo'shadiki, tomoshabinlarni kulgidan yig'lash darajasiga olib keladi. Shu payt u yo'tali tutib qolgan odamday ikkiyuzlamachilik qilib tuflaydi, Kozim aka esa o'rnidan tura solib "tabarruk tupukni" bundan oldin ko'zini artgan ro'molchasi bilan ilib oladi. Bu sahna butkul artistlar Hoji Siddiq Islomov va Karim Yoqubovlar tomonidan topilgan va satirik bo'yoqlar bilan ifodalangan".

Xususan, komedik rollar qiroli Mirshohid Miroqilov bu spektaklda ijroqo'm raisi obrazida mahorat ko'rsatgan. Bu bo'yi past, qorindor, qo'lida lavozimining baland ekanligiga ishora qiluvchi katta portfel, bir qo'lida dastro'mol, ko'kragiga juda band odam ekanligidan darak beruvchi budilnik soat taqib olgan kishini ko'rdi deguncha tomoshabin kulavergan. O'zini katta mansabdor shaxs qilib ko'rsatuvchi bu odam, aslida o'ta bekorchi, chalasavod, biroq o'zini hammadan ustun qo'yuvchi shaxs tarzida gavdalanadi. U bir-ikki o'sha zamonning shiorlarini bilib olib, ro'kach qilib o'rgangan. Sodda odamlarning miyasini qotirib, safsata sotadi.

Shuni ham esdan chiqarmaslik kerakki, aktyorlar nafaqat milliy dramaturgiyada, balki tarjima asarlarda ham tugallangan va esda qolarli obrazlari

bilan tomoshabinlarni yodida qolgan. M.Miroqilovning klassik repertuarda Bobchinskiy (N.Gogol, “Revizor”), Tartalya (K.Gotssi, “Malikai Turandot”), Mehmonxona egasi (Lope de Vega, “Qo‘zibuloq qishlog‘i”), Forlipopoli (K.Goldoni, “Mehmonxona bekasi”), Gofmarshal (F.Shiller, “Makr va muhabbat”), Go‘rkov (V.Shekspir, “Xamlet”), Samson (V.Shekspir, “Romeo va Juletta”), Vali (U.Hojibekov, “Arshin mol olon”) obrazlari shular jumlasidan. Ayniqsa, aktyorning ijodida Gogolning “Uylanish” komediyasi alohida o‘rin tutadi. Zero, M.Miroqilov o‘zbek teatrda bu asarni sahnalashtirgan va birinchi talqin etgan aktyordir. Xuddi shu kabi H.Islomov ham Gotssining “Malikai Turandot” asarida Pantalone, N.Gogolning “Revizor” komediyasida Osip, Hurshid qalamiga mansub “Farhod va Shirin” da Bayonchi, S.Shamsiddinning “Kovai ohangar”da Zohaki moron rollarini talqin etgan.

Darvoqe, aktyorlar rol ustida ishlash jarayonida hayotni o‘rganar, yaratmoqchi bo‘lgan obrazi uchun material izlardilar. Hoji Siddiq Islomov haqida mana bunday ta’rifga duch kelamiz: “U bir ko‘rgan odamining hamma fe’l-atvorini, yurish-turishini oqizmay, tomizmay o‘rganar, o‘sha topdayoq shu kishining o‘zi bo‘lib qolar edi. Bundan tashqari, u butun umrida bir martaba o‘qigan yoki eshitgan bir narsasini esda saqlab qolar edi”.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, kulgi ustalari, sahna qiziqlari deb ta’riflangan bu ikki san’atkor, O‘zbekiston xalq artistlari Hoji Siddiq Islomov va Mirshohid Miroqilovlar yangi shakldagi teatrda faoliyat yuritib, psixologik teatr qonuniyatlarini qabul qilgan bo‘lsalarda, tabiatlaridagi xalq maydon tomoshalari, taqlid va tanqid, kulgiga moyillik, ijrodagi badihago‘ylik, shartlilik, improvizatsiya ularni an’anaviy teatr ildizlari bilan umrlarini oxirigacha bog‘lab turgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xrestomatiya po istorii zapadnoyevropeyskogo teatra, t.1. - M.: 1953, 749-b.
2. Qodirov M.X. Sahnamiz lochinlari. – T.: G‘.G‘ulom nom.ad.va san. nashr.,1986. – B.92.
3. Ismoilov E. Mannon Uyg‘ur. – T.: Badiiy adabiyot nashr.,1965. - B.162.
4. Cho‘lpon. “Malikai Turandot”. Maorif va o‘qituvchi, 1927, №-5.

5. Tursunov T. Oktabrskaya revolyusiya i uzbekskiy teatr. - T.: Fan. 1983. - S.164.
6. Qizil O'zbekiston, 1935, 5 mart.